תשעין וט' מתו בעין הרע ואחד בדרך ארץ. ומ"ת מ"כ בני הרע [1]היה להן לחיות הרבה יותר מאחרים כשהקב"ה היה אחרים: **צנים.** קור כדמוכח יוסף שלא שלטה בהן עין הרע מכל השבטים וי"ל שמתו בדרך ארץ רולה להמיתן היה שולח להם חלאים הכלא פחים חוס כדמוכח ברים מסכ' ע"ז (דף ג: ושם ד"ה הכל) ומיירי הכלא במאורעות הבאים על האדם דאילו במדות אמר בפ' כל היל (נדה דף טז: ושם ד"ה הכל) הכל בידי שמים חוץ מירלת שמים: **שיתין** דהיטי דהוט. יש מפרשים דנקט שיתין לפי שימי החורף ששים וכן ימי הקיץ כדאמר לעיל (דף קו:) ופת שחרית מצלת מן החמה ומן הצנה ס"ג כן דרך למינקט בכל מקום שיתין כדאמר בהחובל (ב"ק דף נב:) שיתין תלבי מטייה לכבא דקל חבריה שמע כו': [2]**ארבע** גרמידי דאנגרי זלזל בהו. פירוש ארבע אמות שאתה מודד לבני אניגרא שדולים משם להשקות שדותיהם זלזל פירוש מדוד אותם שחוקות ולא מלומלמות כדי שיוכלו לעמוד שם בריוח ולא כפי' הקונטי' דעל נהרא שמיחין מקום גם למושכי ספינות לא תמשא כלל שלריכין ריוח הרבה שלא יפלו במים אלא בלא מדידה יתנו שיהא (ב) ניכרת ורואה לעינים:

בתרי עברי נהרא קוצו. פי' ענפי אילנות היער קולו שלריכין להטות כתפיהם לגד היער שלא יפלו במים [3]ומ"ת דאמרינן בסוף פרק המוכר פירות (ב"ב דף לט: ושם ד"ה ואמה) אמה בית השלחין אני מוכר לך נותן לו ב' אמות לתוכה אמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה וי"ל דהתם מיירי באמת המים שהוא לאדם אחד שהוא עושה חריץ תוך שדהו להשקות ממנה ואין לריך לאגפייס רק אמה מכאן ואמה מכאן והכא אניגרא הוא יאור גדול להשקות כל אותה בקעה לכן לריך ארבע אמות לאגפיה תדע דהתם זורעים אותן אמות ונוטעין שם אילנות כדאמר התם אבל הכא אין זורעין ונוטעין כלל שכל העם הולכים שם להשקות שדותיהם והא דקאמר דאנהרא לב"ע לאו משום דאניגרא ליהוי כולהו דאדם אחד אלא אינו דב"ע אלא לאותן המשקין שדותיהם לגד אי נמי ארבע אמות דהכא היינו ב' אמות של תוכה ואמה מכאן ואמה מכאן: ליקוץ

לא קשיא הא דמהדר ליה שורא ורתקא הא דלא מהדר ליה שורא ורתקא [1]והסיר ה' ממך כל חולי אמר רב זו עין רב לטעמיה דרב סליק לבי קברי עבד מאי דעבד אמר תשעין ותשעה בעין רעה ואחד בדרך ארץ ושמואל אמר זה הרוח שמואל לטעמיה דאמר שמואל הכל ברוח ולשמואל הא איכא הרוגי מלכות הנך נמי אי לאו זיקא עבדי להו [4]סמא וחיי ר' חנינא אמר [5]זו צינה [6]דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר [2]צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ר' יוסי בר חנינא אמר זו צואה דאמר מר צואת החוטם וצואת האוזן רובן קשה ומיעוטן יפה ר' אלעזר אמר זו מרה תניא נמי הכי [7]מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה שהיא מחלה כל גופו של אדם דבר אחר מחלה ששמונים ושלשה חלאים תלוין במרה וכולן פת שחרית במלח וקיתון של מים מבטלתן ת"ר י"ג דברים נאמרו בפת שחרית מצלת מן החמה ומן הצנה ומן הזיקין ומן המזיקין ומחכימת פתי וזוכה בדין ללמוד תורה וללמד ודבריו נשמעין ותלמודו מתקיים בידו ואין בשרו מעלה הבל ונזקק לאשתו ואינו מתאוה לאשה אחרת והורגת כינה שבבני מעים וי"א אף מוציא את הקנאה ומכנים את האהבה [8]א"ל רבה לרבא בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי שיתין רהיטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך [9]ואמרו רבנן השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה א"ל דכתיב [3]לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש לא יכם שרב ושמש כיון דלא ירעבו ולא יצמאו א"ל את אמרת לי מהתם ואנא אמינא לך מהכא [4]ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך ועבדתם את ה' אלהיכם זו קריאת שמע ותפלה וברך את לחמך ואת מימיך זו פת במלח וקיתון של מים מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה [10]לא תזלזל במישחתא דכל פורתא ופורתא חזי לכורכמא רישקא א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה [3]ד' אמות דאניגרא זלזל בהו [1]דאנהרא לא תמשחנהו כלל רב יהודה לטעמיה דאמר רב יהודה ארבע אמות דאניגרא לבני אניגרא דאנהרא [2]דכולי עלמא [3]מכריז רבי אמי מלא כתפי נגדי בתרי עברי נהרא קוצו רב נתן בר הושעיא קץ שיתסר אמתא אתו עליה בני משרוניא דפנוהו הוא סבר כרשות הרבים ולא היא התם בעינן כולי האי הכא [4]משום אמתוחי אשליהן הוא כמלא כתפי נגדי סגי רבה בר רב הונא הוה ליה ההוא אבא אגודא דנהרא אמרו ליה ניקוץ מר אמר להו קוצו עילאי ותתאי והדר ניקוץ אנא היכי עביד הכי והכתיב [5]התקוששו וקשו [6]ואמר ריש לקיש קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים התם אבא דבי פרזק רופילא הוה ואמר אי קייצו קייצנא ואי לא קייצו אמאי איקוץ דאי ממתחי להו אשלייהו מסתגי להו ואי

לא קשיא הא דמהדר ליה שורא ורתקא הא דלא מהדר ליה שורא ורתקא [1]והסיר ה' ממך כל חולי אמר רב זו עין רב לטעמיה דרב סליק לבי קברי עבד מאי דעבד אמר תשעין ותשעה בעין רעה ואחד בדרך ארץ ושמואל אמר זה הרוח שמואל לטעמיה דאמר שמואל הכל ברוח ולשמואל הא איכא הרוגי מלכות הנך נמי אי לאו זיקא עבדי להו [4]סמא וחיי ר' חנינא אמר [5]זו צינה [6]דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים שנאמר [2]צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם ר' יוסי בר חנינא אמר זו צואה דאמר מר צואת החוטם וצואת האוזן רובן קשה ומיעוטן יפה ר' אלעזר אמר זו מרה תניא נמי הכי [7]מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה שהיא מחלה כל גופו של אדם דבר אחר מחלה ששמונים ושלשה חלאים תלוין במרה וכולן פת שחרית במלח וקיתון של מים מבטלתן ת"ר י"ג דברים נאמרו בפת שחרית מצלת מן החמה ומן הצנה ומן הזיקין ומן המזיקין ומחכימת פתי וזוכה בדין ללמוד תורה וללמד ודבריו נשמעין ותלמודו מתקיים בידו ואין בשרו מעלה הבל ונזקק לאשתו ואינו מתאוה לאשה אחרת והורגת כינה שבבני מעים וי"א אף מוציא את הקנאה ומכנים את האהבה [8]א"ל רבה לרבא בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי שיתין רהיטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך [9]ואמרו רבנן השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה א"ל דכתיב [3]לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש לא יכם שרב ושמש כיון דלא ירעבו ולא יצמאו א"ל את אמרת לי מהתם ואנא אמינא לך מהכא [4]ועבדתם את ה' אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיך ועבדתם את ה' אלהיכם זו קריאת שמע ותפלה וברך את לחמך ואת מימיך זו פת במלח וקיתון של מים מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה [10]לא תזלזל במישחתא דכל פורתא ופורתא חזי לכורכמא רישקא א"ל רב יהודה לרב אדא משוחאה [3]ד' אמות דאניגרא זלזל בהו [1]דאנהרא לא תמשחנהו כלל רב יהודה לטעמיה דאמר רב יהודה ארבע אמות דאניגרא לבני אניגרא דאנהרא [2]דכולי עלמא [3]מכריז רבי אמי מלא כתפי נגדי בתרי עברי נהרא קוצו רב נתן בר הושעיא קץ שיתסר אמתא אתו עליה בני משרוניא דפנוהו הוא סבר כרשות הרבים ולא היא התם בעינן כולי האי הכא [4]משום אמתוחי אשליהן הוא כמלא כתפי נגדי סגי רבה בר רב הונא הוה ליה ההוא אבא אגודא דנהרא אמרו ליה ניקוץ מר אמר להו קוצו עילאי ותתאי והדר ניקוץ אנא היכי עביד הכי והכתיב [5]התקוששו וקשו [6]ואמר ריש לקיש קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים התם אבא דבי פרזק רופילא הוה ואמר אי קייצו קייצנא ואי לא קייצו אמאי איקוץ דאי ממתחי להו אשלייהו מסתגי להו ואי

[1]לא קשיא. דרב אלרב: **שורא וריסקא.** חומה ורחוקת גדר של גליס כמו (מיכה ב) מיל וחומה: **כל חלי.** דבר שכל החלאים תלוין בו וזו העין עין רעה: **עבד מה דעבד.** יודע היה ללחוש על הקברות ולהניח על כל קבר וקבר בחיו מיתה מת אם מת בזמנו אם בעין רעה [2]: **הכל ברוח.** כל החלאים ותולאות מיתה על נשיבת הרוח באין הכל לפי השעה והאדם יש לך אדם שרוח פלוני קשה לו ובשעה פלוני: **והאיכא הרוגי מלכות.** הרוגי חרב: **אי לאו זיקא.** שנכנס במכה: **עבדי סמא וחיי.** סם המחבר בשר מתוכה ומן העשבים הוא כדאמר בהמוכר את הספינה (ב"ב דף עד:): **לינים פחים.** קור הנופח. ולאו היינו רוח דקאמר שמואל דשמואל זיקא בלא לינה נמי מזקת: **זו מרה.** שהמרירה שבה גדולה ונודעת ומתפשטת בגידין ובעלמות: **וכולן פת במלח מבטלן.** כדיליף לקמן מקראי: **וקיתון של מים.** למי שאין לו יין: **וזיקין.** היינו רוח דאמר שמואל: **מחכימת פתי.** שדעתו מיושבת עליו לפי שאינו מלטער בעיניו: **וזוכה בדין.** אם יש לו דין עם חבירו דעתו מיושבת לייישב דבריו בב"ד להטעים: **ללמוד וללמד.** מחמת ישוב הדעת: **ודבריו נשמעין.** לבריות שיש לו לב להטעימן: **הבל.** זיעה וזוהם: **נזקק לאשתו.** אם בעל הרהורים הוא ומתוך שלבו עוד בבקר שאכל קלת מזונא לאשתו ובלאתו לשוק ורואה נשים אינו מתאוה להן: **כינה שבבני מעיין.** תולעים: **מוליא אם הקנאה ואם הסנר.** שבאין לבו טוב עליו הוא נוח לכעוס: **ומאמרו רבנן השכם ואכול.** בערבי פסחים (דף קיב.) בדבריה שלהם [3]רבי לבניו: **משוחאה.** מודד קרקעות היה בשכר לקוחים ומוכרים ולאחין ולשותפין הבאין לחלוק: **כורכמא רישקא.** כרכום של גן שקורין קרו"ג אודמינל"ט והוא משונה שבכורכמין: **ארבע אמות דאניגרא.** אמת המים שהמשיכה מן הנהר הגדול אל השדות על פני הבקעה כולה ומניחין בעלי כל שדה ושדה מלזרוע את אגפיה רוחב ארבע אמות שלא תתקלקל שפתה ומודדין אותם כולם ביחד ומליינים אותם שלא יחרשו מן הסימן ולחוץ: **זלזל בהן.** אל תדקדק בהן להרחיבן: **לא תמשחנהו כלל.** אלא באומד הדעת תניחנו כדי שיהו ניכרים לעיניים שהן שלימות ורחבות: **לבני אניגרא.** אינו מזיק אלא יחידים ויש בידן למחול: **לב"ע.** ומאן מחיל: **מלי כתפי נגדי בתרי עברי נהרא קולו.** המולא יער או אילנות נטועין על שפת הנהר יקוץ ברוחב מלא כתף מושכי חבל הספינה והן מטין עצמן באלכסון והולכין כשהן משופעין לגד הינשה שלא תמשכם הספינה למים וכל כמות הלריך להלוכם דינם לקוץ ובשני עברי הנהר שפעמים שהילוכן מכאן ופעמים שהילוכן מכאן: **קץ שיתסר אמתא.** (א) כרוחב דרך הר"ר כדתנן בבבא בתרא (דף לט:) דרך הר"ר שש עשרה אמה: **בני משרוניא.** שם העיר והיער היה שלהן: **דפנוהו.** הלקוהו: **אשליהן.** חבלין שלהן: **אבא.** יער: **ניקיילו עילאי ותתאי.** מי שיש להן יער על הנהר אלאי למעלה הימני ולמטה הימני הילוך דרך המים: **אמר דבי פרזק רופילא הוה.** אותן שלמטה ושלמעלה לא של ישראל היה שיכול לקוץ אותו יער של בית פרחק פתח פרסיים היה וידוע הוא שלא יקולו ומה תועיל קלילה אלי: **אי ממתחי אשלייהו מסתגי להו.** אם יוכלו למתוח חבלים ולבא ממסע למסע או מכפר לכפר לילך ממטה למעלה יכלו: ואם

(א) גי' הערוך סמתר וכן ג"י הרשב"ם ב"ב עד: ד"ה סמתרין. (ב) [עי' תוס' כתובות ב. ד"ה הכל ובב"ב קמד: ד"ה חוץ ובע"ז ג: ד"ה שומר], (ג) ע"ז ג: ב"ב קמד: כתובות ב. [וע"ש], (ד) ב"ק לב: [ע"ש], (ה) [ג"ז שם וע"ש הגר"], (ו) [ספחים קיב. ב"ק לב:], (ז) ב"ב ס: סנהדרין יח. יט., (ח) [ובערוך ערך עבד ב' פי' עבד מלי דעבד ע"י שלא חלוס ר"ל נעבע אילנות כו' ע"ש], (ט) [שלוה ר' עקיבא לבניו בל"ן], (י) [כדאיתא ברכות דף כ.], (כ) זה הדבור ודבור הממתיל בתרי כו' הכל ד"ל, מהר"ם, (ל) קושיא זאת קלא אלעיל אד' גרמידי דאניגרא. מהר"ם,

תורה אור השלם

1 וְהֵסִיר יְיָ מִמְּךָ כָּל חֳלִי וְכָל מַדְוֵי מִצְרַיִם הָרָעִים אֲשֶׁר יָדַעְתָּ לֹא יְשִׂימָם בָּךְ וּנְתָנָם בְּכָל שֹׂנְאֶיךָ:
דברים ז טו

2 צִנִּים פְּחִים בְּדֶרֶךְ עִקֵּשׁ שׁוֹמֵר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם:
משלי כב ה

3 לֹא יִרְעֲבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ וְלֹא יַכֵּם שָׁרָב וְשָׁמֶשׁ כִּי מְרַחֲמָם יַנְהֲגֵם וְעַל מַבּוּעֵי מַיִם יַנְהֲלֵם:
ישעיהו מט י

4 וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וְהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקֶּרֶבֶךָ:
שמות כג כה

5 הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְקוֹשׁוּ הַגּוֹי לֹא נִכְסָף:
צפניה ב א

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קץ שיתסר אמתא ברוחב הס"ל ואמ"כ מ"ה בני משרוניא ואמ"כ ד"ה דפנוהו הלקוהו ואמ"כ מ"ה כר"ה כתנן וכו' ואמ"כ ד"ה אשליהן: (ב) תוס' ד"ה אגבא וכו' שיהא ניכר בל"ל ואות ת' נמחק והל"ל עם ד"ה בתרי:

עין משפט נר מצוה

מט א מיי' פ"מ מהל' גזילה הלכה ח סמג עשין עב טוש"ע מ"מ סי' רלח סעיף טז:
נ ב ג ד מיי' פ"ה הל' ב טוש"ע שם סעיף יז:
נא ה ו מיי' פי"ג מהל' מקי' ממון הלכה כו סמג עשין סו טוש"ע מ"מ סי' תיח סעיף ד:

לעזי רש"י

קרו"ג אודמילנ"ט [קרו"ג אודיינטר"ל]. כרכום.

מוסף רש"י

הכל בידי שמים. מחושות ומכאובות הבאים לאדם, כולם על ידי גזירת שמים (ע"ז ג:) אם בחיים פורענויות על האדם גזירת המלך היא (בתובות ל.). חוץ מצנים פחים. לנים, לנה, פחים, חולי הבא על ידי חוס כמו (שה"ש ב) עד שיפוח היום (ע"ז ב:) קור וחוס, שפעמים שבאין בפשיעה (כתובות ל.). צנים פחים בדרך עקש. הלנה והקור פת ומוקש בדרך עקש, כי ניחו הדבר מלוי לאשמר מן הלנה ויש מפרשים לנים פחים, קור וחוס (רשב"ם ב"ב קמד:). שיתין דהיטי דהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך. ששים אים לו ולא הגיעו לאוכל שחרית (ב"ק צב:). התקוששו וקשו. לשון היקש, אדם המשוה עצמו ויבר לרבו (צפניה ב א) לו: הסר קש מבין עיניך תחלה, כמו (שמות ה) לקושש קש, כלומר קשוט עצמך (רשב"ם ב"ב ס:).

ואם לאו לא מספני להו. אין להם מהלך בעבר זה והולכין על כרחן דרך שפתו השניה שהרי על כרחן כשהולכין כנגד היער של עכו"ם ילכו בשפתו השניה ולכשיגיעו כנגד שלי למה יעקיעו לעבור את רוחב המים והרי הן צריכין לחזור ולעבור לד אחר כשכלתה הקלירה (ח):

חוף הכוח אכא. יער שהיה רבה בר רב הונא לפי שאין העליונים והתחתונים קוללין ורבה בר רב נחמן לא היה יודע שכן היה שיהא עליון ותחתון של עכו"ם המושל: **יד השרים והסגנים.** פסוק הוא בספר עזרא: **איקון ענפיה.** ימותו בניו: **לאגלי גפא.** הכל מסייעין לגדור חומת העיר ולהעמיד שעריה שלא יכנס לגא שונאים לעיר: **אגלי.** שערים כמו ברכות (דף כח.) טרוקו גלי: **גפא.** סתימת העיר כדתנן לעיל (דף כה:) מלא אחר הגפה גוחלות: **לא צריכי נעירוקא.** תורתו משמרתו כדכתיב (משלי ו) בשכבך תשמור עליך: (ב) **לכריא דפתיא.** לכרות מעין או בורות למים לשתות: **ואפילו מרבנן.** שהרי גם הם צריכים לשתות. ועל שם כלי שמותין בו משקין שקורין פתיא בלשון ארמי קרי ליה כריא דפתיא: **דלא נפקי באכלוזא.** שאין יוצאין בעלי בתים עצמן באכלוזא ובאוכלוסא לחפור אלא גוזין מעות ושוכרין פועלים: **לאו בני מיפק וכו'.** גנאי הוא להן: **לכריא דנהרא.** כשמעלת שרטון ועופלים בה אנשים ומעכבין מרוצת המים וכורין ומנקין אותו להעביר מכשוליו: **תקאי מסייעי לעלאי.** כשהעליונים מתקנין כנגדן למעלה יש על התחתונים לסייען שמכשולין העליונים מעכבים מים מלירד נמצא תיקון העליונים לעזרת התחתונים: **אכל העליונים אין צריכין לסייע אם התחתונים.** כשמתקנין למטה שתיקון של מטה אינו לעזרת עליונים אלא לרעתם שכל זמן שהמים רצים למטה הנהר מתמעט למעלה והשדות שלהן מתייבשות: **ואילופא כמיא דמיטרא.** כגון בעיר שהמים קשים להרבות טיט ולקלקל את הדרכים ועושין להם חריץ במורד להוריד המים חוץ לעיר אם נתקלקל החריץ כנגד התחתונים וכורין העליונים צריכים לסייע את התחתונים לכרות כנגדן שכל זמן שלא ירדו המים התחתונים חוץ לעיר יעמדו העליונים במקומן אבל תחתונים אין להן לסייע לעליונים לכרות למעלה שכל זמן שלא ירדו העליונים למטה טוב להן לתחתונים: **ומתקנא לעלמה.** בפני עצמה כשמגעת כנגדה אין אחר מסייעה: **המקלחות מים.** מים שרוחין מי מטר: **לביב אחד.** חריץ מתוקן להוריד מי גשמים בו: **כולן מתקנות עם התחתונה.** מסייעות אותה לתקן כנגדה כדפרישית לעיל: **הא מאן דאחזיק ברקתא דנהרא.** בשני הפרסיים היה הקרקע מופקר לכל הקודם להחזיק בו ולפרוע למלך טסקא דהוא מס של קרקע. ואם בא אחד ומחזיק על שפת הנהר מקום שהספינות עולות לגמל ולריך מקום פנוי הרבה לפורקי משאות לספינות ולטוענין מתוכן ומוליאין וזה החזיק לבנות שם בנין או לחרוש ולזרוע: **חליפא הוי.** שמקלקל מקום לרבים: **אכל סלוקי.** מדינא לא מסלקינן ליה: **והאידנא דכתבי פרסאי.** לאותן הלוקחין שדות שעל שפת הנהר קני לך השדה עד תוך הנהר מלא זורא הסוס והלוקחין גודרין גדירן רחוק מן הנהר שלא לקלקל את מקום הרבים ואם בא אחד והחזיק מן הגדר ולצד הנהר מסלקינן ליה לפי שהיא קנויה לבעל הגדר עד תוך המים: **ביני אחי.** שדה העומדת ליקח בטסקא ושדות שני אחים סמוכין לה מכאן ומכאן: **ואי משום דינא דבר מלרא.** אם אינו לא אחים ולא שותפים אלא מכח מצרות באין על המחזיק ואומרים אנו היינו מצפים לקחתה שאנו צריכין לקרקע וטוב לכל אחד לקנות בסמוך לו ולא ליקח במקום אחר: **לא מסלקינן ליה.** דלא איכפת לן לדינא דבר מצרא כלל: **ועשית הישר והטוב.** דבר שאי אתה נאסר כ"כ שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תעריח על בן המצר להיות נכסיו חלוקין: **אמא לאימלוכי ביה.** שדה היוצאה לימכר ובא אחר ונטל רשות מבן המצרן וא"ל זיל זבון: **נהרדעי אמרי צריך למקני.** דאי לא קנה מיניה מצי אמר ליה משום הייתי בך כדי להעמידה על דמים הראויין לה שאם באתי אני אצל הבעלים היה מעלה לי בדמים בשביל שהביבה עלי: **השתא דאמרת צריך למיקנייה מיניה.** א"כ אין קניינו של זה כלום אם אייקר או זול ארעא ברשותא דבר מצרא אייקר או זול ולא יוסיף ולא יגרע הלוקח מלקבל דמים שנתן בה דכי אייקר רווחא דבר מצרא הוא וכי זול פסידא דבר מצרא הוא: **ואי לא יהיב ליה מאתן.** דגבי דהאי הוא דאוזיל: **בי מילתי דנכסי.** של מוכר. שדות המוכר מקיפות לה מכל לד: **חזינן אי עידית היא.** דבר העשוי לימכר לעצמו שאינו דומה לשאר שדות הסמוכות לה: **זביניה וביני.** ואין מצרני המוכר יכולים לסלקו שהרי יש ביניהן הפסק: ואי

ואי לא לא מיסתגי להו רבה בר רב נחמן הוה קא אזיל בארבא חזא ההוא אבא דקאי אגודא דנהרא אמר להו דמאן אמרו ליה דרבה בר רב הונא אמר [1]ויד השרים והסגנים היתה במעל הזה ראשונה אמר להו קוצו קוצו אתא רבה בר רב הונא אשכחיה דקייץ אמר מאן קצייה תקוץ ענפיה אמרי כולהו שני דרבה בר רב הונא לא אקיים ליה זרעא לרבה בר רב נחמן [6]אמר רב יהודה [8]הכל לאיגלי גפא ואפילו מיתמי [2]אבל רבנן לא מ"ט רבנן [3]לא צריכי נטירותא [4]לכריא דפתיא ואפילו מרבנן ולא אמרן אלא דלא נפקי [5]באוכלוזא [7]אבל לאוכלוזא לא דרבנן לאו בני מיפק באוכלוזא נינהו אמר רב יהודה לכריא דנהרא תתאי מסייעי עילאי עילאי לא מסייעי תתאי וחילופא במיא דמיטרא תניא נמי הכי [9]חמש גנות המסתפקות מים ממעין אחד ונתקלקל המעיין כולם מתקנות עם העליונה נמצאת התחתונה מתקנת עם כולן ומתקנת לעצמה [10]וכן חמש חצרות שהיו מקלחות מים לביב אחד ונתקלקל הביב כולן מתקנות עם התחתונה נמצאת העליונה מתקנת עם כולן ומתקנת לעצמה אמר שמואל האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא חציפא הוי סלוקי לא מסלקינן ליה והאידנא דקא כתבי פרסאי קני לך עד מלי צוארי סוסיא מיא סלוקי נמי מסלקינן ליה אמר רב יהודה [11]אמר רב האי מאן דאחזיק ביני אחי וביני שותפי חציפא הוי סלוקי לא מסלקינן ליה ורב נחמן אמר [12]נמי מסלקינן ואי משום דינא דבר מצרא לא מסלקינן ליה נהרדעי אמרי [13]אפילו משום דינא דבר מצרא מסלקינן ליה משום שנאמר [2]ועשית הישר והטוב בעיני ה' אתא אימליך ביה אמר ליה איזיל איזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקנא מיניה או לא [14]רבינא אמר לא צריך למיקנא מיניה נהרדעי אמרי צריך למיקנא מיניה [15]והלכתא צריך למיקנא מיניה השתא דאמרת צריך למיקנא מיניה אי לא קנו מיניה [16]אייקור וזול ברשותיה זבן במאה ושוי מאתן [2]חזינא אי לכולי עלמא קא מוזילא ומזבין יהיב ליה מאה ושקיל ליה ואי לא יהיב ליה מאתן ושקיל ליה [17]זבן במאתן ושויא מאה סבור מינה מצי אמר ליה [18]לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי [19]הכי אמרי נהרדעי משום דרב נחמן [20]אין אונאה לקרקעות זבין ליה גריוא דארעא במיצעא נכסיה [21]חזינן אי עידית היא אי זיבורית היא זביניה זביני ואי

ליקוץ ענפיה. שזה היה אותו יער עצמו של פרזיק רופילא ולא היתה ידו במעל כלל ולכך קילל: **האי מאן דאחזיק ברקתא דנהרא.** קיבל בטסקא מן המלך כדפי' בקונטרס ולהכי קאמר דאחזיק ולא קאמר דזכין כדאמרינן לקמן זכין במחמים זכין מעכו"ם וכן האי מאן דאחזיק ביני אחי דבסמוך מפר"ת דוקא באחזיק שהיתה קרקע הפקר וקבלה מן המלך בטסקא לא מסלקינן ליה ולרב נחמן דוקא ביני אחי מסלקינן ליה שעשה יותר מדאי שלא כהוגן להחזיק ביני אחי אבל משום מצרות לא מסלקינן ליה דלא שייך כאן ועשית הישר והטוב כיון שיוכלו לקבל מן המלך ולא חשו אבל במכר מודים הם כ"ע דשייך דינא דבר מצרא דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה דמצרן שהיו הבעלים רוצים למכור ונהרדעי סברי דאפילו הכא שייך ועשית הישר והטוב והשתא אתי שפיר הא דאמרי נהרדעי משמיה דרב נחמן בשמעתין אין אונאה לקרקעות דאמצרנות קאמר כדמוכח בכתובות בפ' אלמנה (דף לט: ע"ש ושם ד"ה ה"ג) דקאמר רבא גבי טעה השליח והאמר מר אין אונאה לקרקעות גבי מצרנות שהוא כעין שליח שהמקח לא יהיה שלו ואין צריך לדחוק כפי' הקונטרס דרב נחמן לית ליה דינא דבר מצרא: **והאידנא** דכתבי **פרסאי.** לא כפירוש הקונטרס דמפ' דמסלקינן ליה שהראשון קנאו מן המלך אלא דמסלקינן ליה לבא להחזיק לכתחילה משום דכיון דכתבי פרסאי כו' מייסינן אלא יבא להחזיק עד תוך הנהר כמו שכותב לו המלך ויעכב הילוך הספינות וביאתן לגמל וקנסין ליה משום הכי להסתלק מכולה רקתא אפילו ממה שתוך לנהר: מזבנין

נב א מיי' פ"ו מהלכות שכנים הלכה ו סמג עשין פב טוש"ע מ"מ סי' קסב סעיף ד:
נג ב ג מיי' שם וס"ו מהלכות מ"מ הלכה י סמג שם סי' יב טוש"ע י"ד סי' רמג סעיף ג וטוש"ע מ"מ שם:
נד ד מיי' שם פ"ו מהל' מ"מ הלכה י וסמג שם טוש"ע מ"מ שם וטור ש"ע י"ד שם סעיף ח וסעיף ב:
נה ה מיי' פ"ג מהלכות שכנים הלכה ט סמג עשין פב טוש"ע מ"מ סי' קע סעיף ח:
נו ו מיי' שם סמג שם טוש"ע מ"מ סי' קפח סעיף ו וטור מ"מ סי' קע:
נז ז מיי' שם פ"ג הלכה ד ופיין בהגהו' ובמ"מ סמג שם טוש"ע מ"מ סי' קעה סעיף ה:
נח ח מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ו:
נט ט מיי' שם פ"ד הלכה ח [והל"כ] סמג שם טוש"ע שם סעיף כט:
ס י מיי' שם הלכה ד סמג שם טור וש"ע שם סעיף ו:
סא כ ל מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעי' ז [רב אלפס כאן ועוד במכילתין פ"ד לד:]
סב מ מיי' שם פי"ג הלכה ה סמג שם טור וש"ע מ"מ שם סעיף כח:

תורה אור השלם

1 כִּי נָשְׂאוּ מִבְּנֹתֵיהֶם לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְהִתְעָרְבוּ זֶרַע הַקֹּדֶשׁ בְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת וְיַד הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים הָיְתָה בַּמַּעַל הַזֶּה רִאשׁוֹנָה:
עזרא ט ב

2 וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי יְיָ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וּבָאתָ וְיָרַשְׁתָּ אֶת הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֶיךָ: דברים ו יח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואם לאו וכו' כשכלה' הקצירה כל"ל והס"ד: (ב) ד"ה לכריא הד"ל עם ד"ה ואפי' מרבנן וכו' שמותין בו שקורין כל"ל ותיבת משקין נמחק:

מוסף רש"י

הכל לאגלי גפא. לשערי מומות העיר להניע בהן לאחות. אגלי, לאחות, כמו טריקו גלי. גפא, סתימה, כמו מלא אחר הגפה (ב"ב ח.). לכריא דפתיא. חפירת בור לשתות מים ועל שם הכלי המונח שם בבור תמיד לשתות בו עוברי דרכים, קולרו פתיא (שם). ואפילו מרבנן. שהכל צריכין למים (שם). דלא נפקא באוכלוזא. שאין הן עצמם יוצאין בהכרח לחפור, אלא שוכרים פועלים (שם).

עין משפט נר מצוה

(ח) ב"ב מ., ב) [שם ז: מ.], ג) כמו אוכלא פי' המון עם. ערוך, ד) זו היא גירסת הרא"ש אבל הרי"ף ל"ג אמר רב, ה) בב"ב אלפס איתא רב נחמן ומכאן ראיה לפי' ר"ת ועי' בתוספות, ו) עי' תוספות כתובות לח. ד"ה אלמנה וכו', ז) קידושין מב: וש"נ, ח) כתובות לט: ע"ש תוס'. קדושין מב:.

מזבנינן בלא אכרזתא. אין לפרש כל הני מילי לצורך יתומים דל"ל הוה משמע דלשאר צורכי יתומים אין מוכרין בלא אכרזתא כי הנהו דחשיב פ' המקדש (גיטין דף נב. ושם) מוכרים שדותיהן לקנות להן מגלה וציצית ושופר כו' וא"כ בפרק שוס היתומים (ערכין דף כב. ושם) דפריך לרב [1]אשי דאמר אין מקדשין כו' מדתנן שוס היתומים שלשים יום ומכריזין בבוקר ובערב לוקחה במילי דיתמי שלריכי הכרזה אלא ודאי לכל מילי דיתמי אין לריכין הכרזה ובשמעתין מיירי בכרגא ומזוני וקבורה דאשה ובנות ואם תאמר לקבורה פשיטא דמזבנינן בלא אכרזתא דאטו יהיה מת מוטל באשפה כל ימי הכרזה וי"ל דאם לוו לצורך קבורה קאמר דמזבנינן בלא אכרזתא [2]כדי לפדות מי נמי דה"א שממשכנין מתפלי יתומים עד שמכריזין קמ"ל: [3]**משמתינן** ליה עד דמקבל בו'. דוקא שיראל רולה ליקח בדמים שנתן העכו"ם: **שכיני** העיר כו'. הא מילתא נדין הקדמה קמיירי כששניהם מלרנים ושכן עיר מלרן מלד העיר שיש לו שדה אחוזי ביתו הסמוכה לזו ושכן שדה שיש לו שדה רחוקה מן העיר הסמוכה לזו: **ארעא** דחד ובתי דחד. שהבית בנוי על גבי קרקע מרי דארעא מעכב אלא ימכור הלה עליו ואבניו כי אם לו אבל בבית אבל בית או קרקע שאינו עומד לזריעה לא שייך דינא דבר מלרא דלא שייך התם טעמא דקאמר בסמוך להכנים תבל אחד ודיקא בשדה של זריעה שייך היאר והטוב שיכול לחורשם בבת אחת וכן פר"ת בתשובה אחת המתחלת חזרנו על כל לידי לדיים ולא מלאנו דין מלרנות בבתים: אלא

ואי לא איערומי קא מערים. אם באתי ליקח אבלם יסלקוני אקנה אני בית סאה באמצע ואהיה אני מלרן לכל רוח ואקנה אני אחרי כן לכל לד ולא יוכלו לסלקני מן המחלה [4]ומן הטותר לכל רוח הלכך מהשתא מסלקינן ליה: **ואי כתב ליה אחריות כו'.** דודאי מכר הוא שאין כותבין אחריות על המתנה: **מכר כל נכסיו לאחד.** בכל מקום שהן זו במזרח וזו במערב וילאו מלרני אחת מהן וערערו: **ליה כהו משום דינא דבר מלרא.** שלא תקנו חכמים לוקח להסתלק לעשות היאר והטוב לבעל המלר שהוא רעה למוכר שזה לא יקנה השאר שימשוך את ידו בשביל זו ובמקום פסידא דמוכר לא תקון דינא דבר מלרא כדאמר לקמן הני ליירי והני שרו לית בה משום דינא דבר מלרא: **אריא אכרחי לך.** ואין לך יאר וטוב מזה: **עכו"ם לאו בר ועשיה וכו'.** ואין לנו לומר על דינא דבר מלרא ועשית היאר והטוב אלא לוקח שהמוכר אומר לו מה עשיתי לך ואתה בידי אבל לוקח נאמר משון ידן ויקחנה זה: **שמוכי ודאי משמתינא ליה.** למוכר לקבולי עליה כל אונסא דאית ליה מחמת העכו"ם: **משכנתא.** אם מכרה למי שממושכנת לו: **ליה כה משום דינא דבר מלרא.** זה שכן מלרן מכולן שכולה שכונה בידו: **למכור ברחוק ולגאול בקרוב.** אם המוכר הזה מוכרה מפני שהיא רחוקה ממנו ורולה לקנות אחרת בקרוב: **אין כה משום דינא דבר מלרא.** לפי שאין לנו להפסיד מוכר משום טוב ויאר דמלרן דכשם שעלינו לעשות טוב לזה כך עלינו לעשות טוב לזה ואם באנו לעשות איחור בדבר שמא בין כך ובין כך תמכר זו שהיה רולה זה לקנות: **וכן לכרגא.** לפרוע כסף גולגלתא למלך: [**ולמזוני**]. למזון אלמנה והבנות שב"ד מוכרין בנכסי יתומין וכן לקבור את המת: **בלא אכרזתא.** וכיון דמשום רווחא דיתמי לא משהינן למילתא פן יכעוס שוטר המלך וכן חסרון מזונות ולבזיון המת כל שכן דמשום בר מלרא לא משהינן מילתא לאודועי: **לאשה ליתמי ולשותפי.** מכר לאשה לא מסלקינן (ו) ליה דלאו אורח מלרעא לאהדורי ולבקש מי שיש לו קרקעות למכור ומה שבאה לידה ראשון אין לנו לומר ועשית היאר והטוב להרמיקו מעליו. וכן יתמי. ושותף שמכר לו לאחיו חלקו בשדה שהן שותפין בה (ב) אין לנו לסלקו משום דינא דבר מלרא ולומר אין אתה בא בחלק חבירך אלא כאחד המלרנין ויקחנה עמך אלא כיון דלא נתברר חלקו (ג) והרי הוא כשכן בכולה: **שכיני העיר ושכיני השדה שכיני העיר קודמין.** נראה בעיני דלאו בדינא דבר מלרא ליירי אלא להשיא עצה דרך יאר וטוב למוכר שאם יש לו שדה למכור ובאו עליה (ד) לוקח שכיני הדרים אצלו בדירה ושכן שיש לו בשדה שדותיהן סמוכות זו לזו וזו שיש לו למכור אינה סמוכה למלרן שכיני העיר קודמין. ואני לא דקדקתי בה מפי רבינו כל לרכי ועד הנה פירשתי דבמלרן דיליה קאמר. והשתא לא נראה לי דאם כן הוה ליה למיתניהו בהדי הנך דלעיל ולמימר הכי לאשה ויתמי ולשותפי ולשכיני העיר ולא"ח לית בה משום דינא דבר מלרא מאי שנא דתני בלישנא דקולי שמעתא למינקט לישנא דקודמין ותו דקאמר שכן ותלמיד חכם ת"ח קודם מי האי שכן מלרן הוא אמאי ת"ח קודם תלמיד חכם לאו בר ועשית היאר והטוב הוא דהאי ועשית אלוקא שדיה רבנן כדאמרינן לעיל גבי זבין לעכו"ם עכו"ם לאו בר ועשית כו' ותו קרוב ותלמיד חכם מאי דינא דבר מלרא איכא וא"ת כששניהן מלרנין אטו משום דת"ח הוא משלא גלימא דאינשי: **זוזי טבי זוזי הקולי.** מלרן שבא לעורר על המקח מביא מעות שמשקלן טוב יותר על של לוקח אבל של לוקח טובין וחריפין במטבע הי"ולאה יותר משל מלרן ואי נמי איפכא: **ליה כה משום דינא דבר מלרא.** דאמר ליה המוכר בהא ניחא: **הני ליירי והני שרו.** לוקח ומלרן ששלחו מעותיהן של מלרן לרוכין וחתומין וזה ירא להתירן שלא יאמר יותר היו ושל לוקח מותרין: **ליה כה משום דינא דבר מלרא.** דפסידא דמוכר הוא דאמר לזוזי לריכנא: **אמר ליה אזיל ואיטרח וכו'.** מילתא באפי נפשיה היא. מלרן שאמר אזיל ואיטרח וכו': **דאמיד הוא.** שאנו אומדין אותו דאפשר לו לקיים דבריו: **וכפי דאמד.** בנין שעליה: **מרי ארעא מעכב אמרי כתי.** שלא למכור הבנין לאחר דהואיל והוא בא למוכרם וזה לריך לה טוב שיהיה בנינו בקרקע שלו ואיכא היאר והטוב: **מרי כתי לא מעכב אמרי ארעא.** שהוא אינו חשוב שכן לכשיגיעו שניו עומד להסתלק מיניה: **ודיקלי דחד.** שמכר לו דקלין בשדהו להניחן שם עד זמן פלוני או עד שיבשו: **ארעא לזורעה.** המלרן חפץ בה לזריעה והלוקח לריך בה לבנין בית. (ה) בבית דין ולא תקנו כאן עשות יאר וטוב שזו טובה מזו: **אפסיק משוויהא.** שן אבא מפסיק בין שדה זו לשדה של מלרן: **או ריכבא דדיקלא.** הדקלים הכפופין וסמוכין זו לגד זו ומסוגרין כאותן שקורין פלשייר"י בלע"ז: **אם יכול להכנים המלרן הלא אחד.** משדהו לתוך שדה זו אית בה וכו': **אבלם.** שורות המענה: **ואי אייתי בהדדי.** שמערער כל אחד על מלרנותו: **פלגי לה בקרנזיל.** בארבע אלכסונות שיהא כל אחד נוטל בה על פני כולה סמוך לו מה. ולשון קרנזיל זול בה לקרנות:

מתני'

ואי לא איערומי קא מערים [a]מתנה לית בה משום דינא דבר מצרא אמר אמימר [b]אי כתב ליה אחריות אית בה משום דינא דבר מצרא [c]מכר כל נכסיו לאחד לית בה משום דינא דבר מצרא [d]לבעלים הראשונים לית בה משום דינא דבר מצרא [e]זבן מעכו"ם וזבין לעכו"ם לית בה משום דינא דבר מצרא זבן מעכו"ם דאמר ליה ארי אברחי לך ממצרא זבין לעכו"ם [f]עכו"ם ודאי לאו בר ועשית היאר והטוב הוא [g]שמותי ודאי משמתינן ליה עד דמקבל עליה כל אונסי דאתי ליה מחמתיה [h]משכנתא לית בה משום דינא דבר מצרא [i]דאמר רב אשי אמרו לי סבי דמתא מחסיא מאי משכנתא דשכונה גביה מאי נפקא מינה לדינא דבר מצרא [j]למכור ברחוק ולגאול בקרוב ברע ולגאול ביפה לית בה משום דינא דבר מצרא [k]לכרגא ולמזוני ולקבורה לית בה משום דינא דבר מצרא [l]דאמרי נהרדעא לכרגא למזוני ולקבורה מזבנינן בלא אכרזתא [m]לאשה וליתמי [n]ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא [o]שכיני העיר ושכיני שדה שכיני העיר קודמין [p]שכן ותלמיד חכם תלמיד חכם קודם קרוב ותלמיד חכם תלמיד חכם קודם איבעיא להו שכן וקרוב מאי ת"ש [q]טוב שכן קרוב מאח רחוק [r]הני זוזי טבי והני זוזי תקולי לית ביה משום דינא דבר מצרא [s]הני ציירי והני שרי לית ביה משום דינא דבר מצרא [t]אמר איזיל ואטרח ואייתי זוזי לא נטרינן ליה אמר איזיל אייתי זוזי [u]חזינן אי גברא דאמיד הוא דאזיל ומייתי זוזי נטרינן ליה ואי לא לא נטרינן ליה ארעא דחד ובתי דחד [v]מרי ארעא מעכב אמרי בתי מרי בתי לא מעכב אמרי דארעא ארעא דחד ודיקלי דחד [w]מרי דארעא מצי מעכב אמרי דיקלי מרי דיקלי לא מצי מעכב אמרי דארעא ארעא לבתי וארעא לזרעה [x]ישוב עדיף ולית בה משום דינא דבר מצרא אפסיק משוויתא או ריכבא דדיקלא [y]חזינא אם יכול להכנים בה אפילו תלם אחד אית בה משום דינא דבר מצרא ואי לא לית בה משום דינא דבר מצרא [z]הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין זביניה זביני [aa]ואי כולהו אתו בהדי הדדי פלגו לה [bb]בקרנזיל:

מתני'

עין משפט נר מצוה

סג א ב מיי' פי"ג מהל' שכנים הלכה ג סמג עשין פב טור וש"ע ח"מ סי' קעה סעיף יח וסעיף נד:
סד ג מיי' שם פי"ב הלכה ו סמג שם טוש"ע שם סעיף לז:
סה ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף לז:
סו ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף לח:
סז ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף לט:
סח ז מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף מ:
סט ח מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף מז:
ע ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף מב:
עא י מיי' שם טוש"ע שם סעיף מג:
עב כ מיי' פי"ג מהל' אישות הלכה עח ופי"ח הלכה כ ופי"ב מהל' מלוה הלכה יא סמג עשין מח ולד טוש"ע אה"ע סי' ע סעיף ה וסי' לג סעיף כה וסי' קד סעיף ג וסי' קיב סעיף ו וטוש"ע ח"מ סי' קנ סעיף ג:
עג ל מיי' פי"ג מהל' שכנים הלכה יג יד סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קעה סעיף מז:
עד מ מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעי' יב מנ:
עה נ ס מיי' שם פי"ד הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעי' נ:
עו ע פ מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעי' כג:
עז צ ק מיי' שם טוש"ע שם סעי' כה:
עח ר ש מיי' שם פי"ב הלכה טו סמג שם טוש"ע שם סעי' נח:
עט ת מיי' שם פי"ד הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סעי' כו:
פ א מיי' שם פי"ב הלכה יז טוש"ע שם סעי' כז:
פא ב ג מיי' שם פי"ב הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעי' יח:

מסורת הש"ס

א) ש"ק קיד., ב) לעיל סח., ג) גיטין נב: כתובות פז. ק:, ד) כתובות פה:, ה) [ב"ב יג.], ו) מן הטותר. כל"ל רש"ל, ז) [כ"ל אסין], ח) כדי לפרוע. כל"ל רש"ל, ט) לעיל.

תורה אור השלם

ו רַעַךְ וְרֵע אָבִיךָ אַל תַּעֲזֹב וּבֵית אָחִיךָ אַל תָּבוֹא בְּיוֹם אֵידְךָ טוֹב שֵׁכֵן קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק: משלי כז י

הגהות הב"ח

(א) יש"י ד"ה לאשה וכו' לא מסלקינן לה דלאו וכו' להרחיקה: (ב) בא"ד אין לנו לסלקו. נ"ב פי' בשביל המלרן עי' בתשר"י: (ג) בא"ד חלקי הרי כל"ל ואות ו' נמחק: (ד) ד"ה שכיני וכו' ובאו עליה ללקחו שכיגים: (ה) ד"ה יאוב וכו' ב"ד לא כל"ל ואות ל' ואות ו' נמחק:

לעזי רש"י

פלשייר"י [פלייישיי"ר]. לכופף ענפים של עץ לעשות גדר.

מוסף רש"י

מאי משכנתא דשכונה גביה. אין שכן קרוב ממנו, ואם בא הלוה למכרה אין בעל מלריה שכן טוב לקנותה מה לעיל סח:). לכרגא. לפרוע למלך כסף גולגולת היתומים (כתובות ק: ושם פז.). ולמזוני. מזון האשה והבנות והיתומים (שם). ולקבורה. לקבורת המת או היתומים (שם). מזבנינן. נמכר דיתמי בלא אכרזתא. שאין שהות ומתין לדבר (שם). שאין בנאי להמתין משך ימי הכרזה (שם ק: וגיטין נב:).

מתני' לשנים מועטות. פחות מז' שנים: **לא יזרענה פשתן.** שזרע פשתן מכחיש בארץ הרבה ואינה מוחזרת ליושנה עד ז' שנים. והא לא מיתוקמא אלא בחכירות דמי בקבלנות מאי דבעי ליזרע שהרי הבעלים מוקלין בו: **ואין לו בקורות שקמה.** עץ סרק הוא וקוצין ענפיו לקורות הבנין והן מוחזין וגדילין (ג) ופחות מז' שנים אין נעשות קורות. הלכך קיבלה לפחות מז' שנים לא יקון קורות שבה דלאו אדעתא דקורות נחית דבשנים מועטות אינם מוחזים לקורות אבל קיבלה לז' שנים שנה ראשונה זורעה פשתן וקולץ שנה ראשונה שקמה שבה: **גמ' שבח שקמה יש לו.** עשו והשביחו שמין לו שבחם לכשיסתלק: **לגמיתות אמר רחמנא.** מי שאילולי יובל היתה לגמתה דכתיב (ויקרא כה) והארץ לא תמכר לגמיתות: **וגיגמר מיניה.** (ד) דמקבל: **הפס וביני מעליא הוא.** וכל כמה דלאשבחא ארעא דהדרא כרשותיה לאשבחא ואדעא דהדרא משום דיובל אפקעתא דמלכא הוא ומאי דלא פקע מלכא לא מפקע ממכר אפקע שבחא לא פקע: **קדמו כה תאלי.** לאמתו בה אילנות: **דיקלא ואניס.** קיבל הימנו אילן לפירותיו כך וכן שנים ונתעבה והגבירו עיקרו ה"ג וכו': **לאו אדעתא דהכי נחת.** אלא לאכילת פירות. הכא אדעתא דהכי נחת לכל אשר ילמח בה: **הפס ליה פסידא.** כל מה שהשביח שקמה לא מנע ממנו מריבה וזריעה: **ידא דאספסתא.** מקוס הדקלין היה זורע אספסתא. ידא כמו (במדבר ג) אים על ידו: **אלא כורכמא ריסקא רבאי.** אני הייתי מגדל במקומן כרכום שדמיו יקרין: **מ"ל.** מדקאמרת כורכמא ריסקא רבאי שהוא דבר הנקלר בכל שנה ולא אמרת אלא תאלי הייתי נוטע בה למיסקל שבחייהו גלית אדעתך דלא נחתת להא ארעא אדעתא למיעבד בה מידי דבר קיימא למיסס ליה שבחיה ומפיק אלא מידי דמיעקריה ומיסקליה ומיזיל כי מסתלקת שקול כורכמך ריסקך אותו כורכמא ריסקא דהיינו תאלי שקיימו בה עקור אותו ולך וכשבחא לעקור אינו אלא עניס וזה יתן לך דמי עניס: **אהדר ליה משוניתא.** הגביהו סביב גבוליה כעין שן הר: **קדמי ביה זרדתא.** בהיות משוניתא למתו בה אילנות של עוזרדין קורמיי"ר בלע"ז: **ממולאי.** (ה) מבית עלי שהיה ממספחה רעועה: **אמריהו מילי מולייתא.** דברים גבנונים. לשון מוליא במולי"ק (דף י:) גבשושית: **אפילו רב פפא.** דבעי שכר שבחא דתאלי: **דאית ליה פסידא.** שלמתו במקום הרמוי לזריעה: **הכא מאי פסידא איכא.** במשוניתא אין דרך לזרוע: **שבלא.** נוטע כרס בקרקע בעל הבית ועליו להיות ארים כל הימים ונוטל מחלה בפירות: **אפסיד.** מאי דאשבח כבר מיהו אכתי הוה שבחא ומיסתלקנא דקאמר בלא שבחא קאמר: **ורב כהנא אמר וכו'.** דה"ק לי מפסידנא מסתלקנא על כרחי ושקילנא מאי דאשבחא: **לא קניא.** ואפילו (ו) אמרת הכי לא מסלקין ליה בלא שבחא: **מאי דאפסיד מנכינן ליה.** שיימינן מאי דמטי לבעל הבית בהפסד ומנכינן ליה מחלקו דשבלא בשבחא: **אומנא.** (ז) מוהל תיגוקות: (ח) **כמוסרין ועומדין דמי.** לסלקינהו: **מקרי דרדקי.** פסידא דלא הדר הוא דשבשתא כיון דעל דעל: מ"ל

מתני' (א) המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן ואין לו בקורות שקמה (ב) קיבלה הימנו לז' שנים שנה ראשונה יזרענה פשתן ויש לו בקורות שקמה: **גמ'** אמר אביי בקורות שקמה אין לו בשבח שקמה יש לו ורבא אמר (ג) אפילו בשבח שקמה נמי אין לו מיתיבי (ד) המקבל שדה מחבירו והגיע זמנו לצאת שמין לו מאי לאו שמין לו בשבח שקמה לא (ה) שמין לו ירקא וסילקא ירקא וסילקא נעקור ונשקול (ו) בדלא מטא יומא דשוקא ת"ש המקבל שדה מחבירו והגיע שביעית שמין לו שביעית מי קא מפקעא ארעא אלא אימא המקבל שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו ואכתי יובל מי מפקעא קבלנות לצמיתות אמר רחמנא אלא אימא (ז) הלוקח שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו וכי תימא ה"נ שמין לו בירקא וסילקא סילקא וירקא ביובל הפקירא הוא אלא לאו (ח) שבח שקמה (ט) תרגמא אביי אליבא דרבא שאני התם דאמר קרא (י) ויצא ממכר בית ממכר חוזר (כ) שבח אינו חוזר ונגמר מיניה התם זביני מעליא הוא (כא) ויובל אפקעתא דמלכא היא רב פפא קביל ארעא לאספסתא קדחו בה תאלי כי קא מסתלק אמר להו הבו לי שבחא א"ל רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא אלא מעתה דיקלא ואלים ה"נ דבעי מר שבחיה א"ל התם לאו אדעתא דהכי נחית אנא הכא אדעתא דהכי נחיתנא כמאן כאביי דאמר בשבח שקמה יש לו אפילו תימא כרבא התם ליה פסידא הכא איכא פסידא א"ל מאי פסדתיך ידא דאספסתא (כב) שקול ידא דאספסתא וזיל אמר ליה אנא כורכמא רישקא רבאי א"ל גלית אדעתך דלמשקל ואסתלוקי עבדת (כג) שקל כורכמא רישקא וזיל אין לך אלא דמי עצים בלבד רב ביבי בר אביי קביל ארעא ואהדר ליה משוניתא קדחו ביה זרדתא כי קא מיסתלק אמר להו הבו לי שבחאי (כד) אמר רב פפי משום דאתיתו ממולאי אמריתו מילי מולייתא אפילו רב פפא לא אמר אלא דאית ליה פסידא (כה) הכא מאי פסידא אית לך: רב יוסף הוה ליה ההוא שתלא שכיב ושבק חמשה חתנוותא אמר עד האידנא חד השתא חמשה עד האידנא לא הוו סמכו אהדדי ולא מפסדו לי השתא חמשה סמכו אהדדי ומפסדו לי אמר להו אי שקליתו שבחייכו ומסתלקיתו מוטב ואי לא מסליקנא לכו בלא שבחא דאמר רב יהודה ואיתימא רב הונא ואיתימא ר"נ האי שתלא דשכיב יורשים דיליה מסתלקין להו בלא שבחא (כו) ולאו מילתא היא ההוא שתלא דאמר להו אי מפסדינא (כז) מסלקנא אפסיד אמר רב יהודה מסתלק בלא שבחא רב כהנא אמר מסתלק ושקיל שבחא ומודה רב כהנא דאי אמר אי פסידנא מסתלקנא בלא שבחא מסתלק בלא שבחא רבא אמר (כח) אסמכתא היא (כט) ואסמכתא לא קניא ולרבא מאי שנא מהא (ל) דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא התם מאי דאפסיד משלם הכא (לא) מאי דאפסיד מנכינן ליה ואידך יהבינן ליה רוניא שתלא דרבינא הוה אפסיד סלקיה אתא לקמיה דרבא א"ל חזי מר מאי קא עביד לי א"ל שפיר עביד א"ל הא לא התרה בי א"ל לא צריכא להתרות רבא לטעמיה (לב) דאמר רבא (לג) מקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא

אלא מעתה דיקלא ואלים ה"נ. דבעי מר שבחא בתאלימות הדקל הא ודאי אפילו לגבי לית ליה דדוקא בשבח שקמה דליכא פרי אלא שבח דגידול ענפיה קאמר אבל דים לו דאדעתייהו נחת אבל אדעתא דתאלימות הדקל לא נחת ה"נ מר לא נחת אדעתא דתאלי אלא אדעתא דאספסתא מ"ל התם ודאי לאו אדעתא דהכי נחת כדקאמרת אבל אלא (ה) נחתינא למה שילמיה הקרקע דהיינו אספסתא ואלו לאמתו במקומה:

כמאן כאביי. דאילו לרבא דאמר בשבח שקמה אין לו אע"ג דליכא למימר דאדעתא דהכי נחית ומשני דאפילו תימא כרבא דהתם כו': **אין** לך אלא דמי עצים בלבד. (א) ואע"ג דבסוף פרק השואל (לעיל דף קא. וסס) אמר דמלי למימר זיתי אלי נוטל אי לאו משום יסוב מ"ר הכא לא אלי היו לאוים לנוטעם במקום אחר ואם היה נוטעם אלא היו אוים אלא לעניס מ"מ מדלא מ"ל תאלי הוה נטענא אלא כורכמא דריסקא שמעוקרין אותן אין נוטעין אותן במקום אחר גלית אדעתיך שלא היית מושש בדבר שראוי לנוטעו ולכך אין לך אלא דמי עניס (ב) וכגון שהתאלי לא היו מכחישין אותו יותר מאספסתא וכורכמא דריסקא שאם לא כן לא יכול לומר תאלי הוה נטענא שהרי לאספסתא קבלה: וספר

ספר

מתני' (א) המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות לא יזרענה פשתן ואין לו בקורות שקמה (ב) קיבלה הימנו לז' שנים שנה ראשונה יזרענה פשתן ויש לו בקורות שקמה: **גמ'** אמר אביי בקורות שקמה אין לו בשבח שקמה יש לו ורבא אמר (ג) אפילו בשבח שקמה נמי אין לו מיתיבי (ד) המקבל שדה מחבירו והגיע זמנו לצאת שמין לו מאי לאו שמין לו בשבח שקמה לא (ה) שמין לו ירקא וסילקא ירקא וסילקא נעקור ונשקול (ו) בדלא מטא יומא דשוקא ת"ש המקבל שדה מחבירו והגיע שביעית שמין לו שביעית מי קא מפקעא ארעא אלא אימא המקבל שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו ואכתי יובל מי מפקעא קבלנות לצמיתות אמר רחמנא אלא אימא (ז) הלוקח שדה מחבירו והגיע יובל שמין לו וכי תימא ה"נ שמין לו בירקא וסילקא סילקא וירקא ביובל הפקירא הוא אלא לאו (ח) שבח שקמה (ט) תרגמא אביי אליבא דרבא שאני התם דאמר קרא (י) ויצא ממכר בית ממכר חוזר (כ) שבח אינו חוזר ונגמר מיניה התם זביני מעליא הוא (כא) ויובל אפקעתא דמלכא היא רב פפא קביל ארעא לאספסתא קדחו בה תאלי כי קא מסתלק אמר להו הבו לי שבחא א"ל רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא אלא מעתה דיקלא ואלים ה"נ דבעי מר שבחיה א"ל התם לאו אדעתא דהכי נחית אנא הכא אדעתא דהכי נחיתנא כמאן כאביי דאמר בשבח שקמה יש לו אפילו תימא כרבא התם ליה פסידא הכא איכא פסידא א"ל מאי פסדתיך ידא דאספסתא (כב) שקול ידא דאספסתא וזיל אמר ליה אנא כורכמא רישקא רבאי א"ל גלית אדעתך דלמשקל ואסתלוקי עבדת (כג) שקל כורכמא רישקא וזיל אין לך אלא דמי עצים בלבד רב ביבי בר אביי קביל ארעא ואהדר ליה משוניתא קדחו ביה זרדתא כי קא מיסתלק אמר להו הבו לי שבחאי (כד) אמר רב פפי משום דאתיתו ממולאי אמריתו מילי מולייתא אפילו רב פפא לא אמר אלא דאית ליה פסידא (כה) הכא מאי פסידא אית לך: רב יוסף הוה ליה ההוא שתלא שכיב ושבק חמשה חתנוותא אמר עד האידנא חד השתא חמשה עד האידנא לא הוו סמכו אהדדי ולא מפסדו לי השתא חמשה סמכו אהדדי ומפסדו לי אמר להו אי שקליתו שבחייכו ומסתלקיתו מוטב ואי לא מסליקנא לכו בלא שבחא דאמר רב יהודה ואיתימא רב הונא ואיתימא ר"נ האי שתלא דשכיב יורשים דיליה מסתלקין להו בלא שבחא (כו) ולאו מילתא היא ההוא שתלא דאמר להו אי מפסדינא (כז) מסלקנא אפסיד אמר רב יהודה מסתלק בלא שבחא רב כהנא אמר מסתלק ושקיל שבחא ומודה רב כהנא דאי אמר אי פסידנא מסתלקנא בלא שבחא מסתלק בלא שבחא רבא אמר (כח) אסמכתא היא (כט) ואסמכתא לא קניא ולרבא מאי שנא מהא (ל) דתנן אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא התם מאי דאפסיד משלם הכא (לא) מאי דאפסיד מנכינן ליה ואידך יהבינן ליה רוניא שתלא דרבינא הוה אפסיד סלקיה אתא לקמיה דרבא א"ל חזי מר מאי קא עביד לי א"ל שפיר עביד א"ל הא לא התרה בי א"ל לא צריכא להתרות רבא לטעמיה (לב) דאמר רבא (לג) מקרי דרדקי שתלא טבחא ואומנא

ספר

אלא מעתה דיקלא ואלים ה"נ. דבעי מר שבחא בתאלימות הדקל הא ודאי אפילו לגבי לית ליה דדוקא בשבח שקמה דליכא פרי אלא שבח דגידול ענפיה קאמר אבל דים לו דאדעתייהו נחת אבל אדעתא דתאלימות הדקל לא נחת ה"נ מר לא נחת אדעתא דתאלי אלא אדעתא דאספסתא מ"ל התם ודאי לאו אדעתא דהכי נחת כדקאמרת אבל אלא (ה) נחתינא למה שילמיה הקרקע דהיינו אספסתא ואלו לאמתו במקומה:

כמאן כאביי. דאילו לרבא דאמר בשבח שקמה אין לו אע"ג דליכא למימר דאדעתא דהכי נחית ומשני דאפילו תימא כרבא דהתם כו': **אין** לך אלא דמי עצים בלבד. (א) ואע"ג דבסוף פרק השואל (לעיל דף קא. וסס) אמר דמלי למימר זיתי אלי נוטל אי לאו משום יסוב מ"ר הכא לא אלי היו לאוים לנוטעם במקום אחר ואם היה נוטעם אלא היו אוים אלא לעניס מ"מ מדלא מ"ל תאלי הוה נטענא אלא כורכמא דריסקא שמעוקרין אותן אין נוטעין אותן במקום אחר גלית אדעתיך שלא היית מושש בדבר שראוי לנוטעו ולכך אין לך אלא דמי עניס (ב) וכגון שהתאלי לא היו מכחישין אותו יותר מאספסתא וכורכמא דריסקא שאם לא כן לא יכול לומר תאלי הוה נטענא שהרי לאספסתא קבלה: וספר

עב א ב מיי' פ"ח מהלכות שכירות הלכה ג יוד טוש"ע מ"מ סי' שכה:

עג ג מיי' שם טור מ"מ שם:

עד ד ה ו מיי' שם סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שכז סעיף ח:

עה ז ח ט מיי' פי"ח מהלכות שמיטה הלכה מ סמג לאוין ערה:

עו י כ מיי' פ"מ מהל' שכירות הלכה י סמג עשין פט טוש"ע מ"מ סי' שכה:

עז ל טוש"ע מ"מ סי' שכט:

עח מ נ מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה ו סמג שם טוש"ע מ"מ סי' שלו סעיף ב:

עט ס מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה ז ועיין בהשגות ובמגיד משנה סמג עשין פח טוש"ע מ"מ סי' שו סעיף ח:

תורה אור השלם

ו וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְּוִיִּם וְיָצָא מִמִּכְּרַ בֵּית וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיּוֹבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְּוִיִּם הוּא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ויקרא כה לג

הגהות הב"ח

(א) גמ' שקול כורכמא: (ב) שם מפסקינא מסתלקנא אפסיד: (ג) רש"י ד"ה ואין לו וכו' ובפחות מז' שנים: (ד) ד"ה וגמר מיניה למקבל: (ה) תוס' ד"ה אלא הכא נחתינא:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה אין לך ואע"ג וכו'. נ"ב ולא דאמר סס בהיורד לשדה כו' נמל לישנא משום כחשא דארעא וקי"ל כהאי לישנא. תוס' שמכחישין כמ"ש לעמה לכן כתב שנוטל דמי נטיעות העומדין לנטע וכמ"ש תוס' סס בד"ה ואם אמר כו': [ב] שם דמיירי כו'. נ"ב וכ"פ הטור וכ"ה אבל הרמב"ם וש"ע השמיטו וכמיירי השני של תוס': [ג] שם וכגון כו'. נ"ב אבל הטור השמיטו דס"ל דעובדא דכאן הוא במקבל ועי' רש"י ק"ו ע"ב בתוס' ד"ה לא חרענה כו' ולהרמב"ן שם לאוסר בכל ענין במקבל מ"ל לגלוי דעתו דלמשקל ואסתלוקי כו' ולכן השמיטו הרמב"ם לפי שכתב הדין אבל מקבל על המתני' דכאן ולא כדעת רש"י דמתני' כאן ד"ה לא חרענה פשתן כו' ורש"י מאיל לשיטתו בב"מ (ועמ"ש רבינו בח"מ סי' שכה ס"ק ד):

קורמיי"ר עץ הענדרר.

מוסף רש"י

תרגמא אביי אליבא דרבא. במקומו ובשבילו שהכל מתורגמת לפי דבריו (סוכה יט. עי"ש). **אפקעתא דמלכא.** מלות המלך (לעיל לט.). **דאתיתו ממולאי.** ממספחה אומללה מבית עלי, דאמריון בפ"ק דר"ה (יח.) אביי ורבא מדבית עלי קאמרי (ירמות עו.) אי: מקוטעים, מבית עלי, דאביי אמרה דרב ביבי מבית עלי אמר (שרובין כה.) בית עלי שהן כריתי ימים, ולי נראה ממולאי גבנונים, בעלי מומין שאינן חין כשאר בני אדם. לשון (ב"ב נד.) שקל מוליא ושדא בגלא (כתובות פח.) אי: על שם מקומן נקראו בני עלי ממולאי, כדאמר בב"ר בתחילת פרשה עט ואבריהם זקן, עשרת הפקרת שיבה וגו', ר"מ אזל למתלא ראה אותם שחורי ראש, אמר להם אתם ממספחת עלי אתם דכתיב ביה וכל מרבית ביתך ימותו אנשים, אמרו רבי התפלל עלינו, אמר להם לכו וטיפלו לצדקה ואתם זוכים לוקנה כו', וה"ג אמר בר"ה (יח.) אם יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה, בזבח ומנחה הוא דאין מתכפר אבל מתכפר בתורה ובגמילות חסדים (רשב"ם ב"ב קלז ובע"ז שם קנא.). **מילי מולייתא.** קטועות בלא רגלים (שרובין כה.) אי: בדברים כרותים שאין בהם ממש, לשון (חיוב יח) ימל קלירו (רשב"ם ב"ב שם). **אסמכתא.** הבטחת נחתא שאדם מבטיח את חבירו לסמוך עליו שאם לא יקיים תגלו יתן כך וכך (לעיל מח.) היינו דבר דאינו ניתן לו מדעתו, אלא סומך על דבר שאינו, דקבור שהוא יכול לגלות ופעמים שמגלמין אותו (סנהדרין כד.) המבטיח לחבירו דבר על מנת שיעשה דבר לעתיד וסומך בלבו בשעת המתנה שיוכל לקיים הדבר בשיגיע זמן וכשיגיע הזמן יאנס ולא יוכל לקיים (רשב"ם ב"ב קסח.). **לא קניא.** ואינו נתפס בתנאי ולא יפסיד בכך (שם). **אם אוביר.** תעשנה בורה, **ולא אעביד.** ולא תעשה בה פעולה הראויה לה (לעיל קד.). **שתלא.** נוטע כרמים למחלה (ב"ב כא.). **ואומנא.** מקיז דם (שם).